

Değerler Eğitiminde Kahramanlardan Yararlanma: Sosyal Bilgiler Ders Kitapları ile Öğretmen Adaylarının Kahraman Tercihlerinin Karşılaştırılması Üzerine Bir Çalışma*

Sedat YAZICI^a

Gaziosmanpaşa Üniversitesi

Mecnun ASLAN

Erbaa Karayaka Başaralar Yatılı İlköğretim Bölge Okulu

Öz

Bu çalışma değerler eğitiminde rol model olarak kahramanlardan yararlanma durumunu sosyal bilgiler ders kitapları ile öğretmen adaylarının kahramanları rol model alma eğilimlerini karşılaştırarak incelemektedir. Böyle bir karşılaştırma Türk eğitim sisteminin resmi ve örtük programlarını sınırlı bir açıdan da olsa karşılaştırarak değer tercihini anlamamıza yardım etmesi açısından önemli görülebilir. Araştırma bulguları bu iki değişken arasında önemli benzerlik ve farklılıklar olduğunu ortaya koymaktadır. Cinsiyet açısından değerlendirildiğinde, ders kitaplarındaki kahramanların % 97,4'ü erkek, % 2,6'sı kadın; öğretmen adaylarının seçimlerinde belirtilen kahramanların tamamı erkek olmuştur. Yerellik ve evrensellik açısından ise ders kitaplarındaki kahramanların % 73,6'sı yerel, % 26,4'ü evrensel; öğretmen adaylarının seçimlerinin % 75'i yerel, % 25'i evrensel kahraman olmuştur. Ancak, kahraman ismi açısından sosyal bilgiler ders kitaplarıyla öğretmen adaylarının kahramanlarının örtüşme düzeyinin düşük olduğu bulgusuna rastlanmıştır. Ders kitaplarında rol model olarak en fazla Atatürk yer alırken, öğretmen adaylarının seçimlerinin ağırlıklı olarak Atatürk ile dini kahramanlardan oluştuğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler

Sosyal Bilgiler, Kahramanlar, Değerler Eğitimi, Ders Kitapları, Öğretmen Adayları.

Tutarlı veya tutarsız, geleneksel ya da modern, her eğitim sisteminin bir değer temeli vardır. Dahası, Peters'e (1966) göre eğitim sözcüğü belli bir amaçla göre eğitmek ve yetiştirmek anlamı taşıdığı için kendisi bir değer içerir. Öğretim programları, yöntem ve teknikleri, ders içerikleri, öğretmenin seçtiği eylemler, sözler, tartışma konuları ve sınıf etkin-

likleri doğal olarak bir değer tercihi yansıtır (Fraenkel, 1968; Yazıcı, 2007). McCrary'nin (1999) de belirttiği gibi öğretmen okul kapısına doğru yürümeye başladığı andan itibaren istese de istemese de değerleri öğretmeye başlamıştır.

Değerler eğitimi aile, akran grupları, okullar, kitlerle iletişim araçları ve sivil toplum örgütleri olmak üzere farklı kaynaklardan beslenmektedir (Yazıcı, 2007). Bu kaynakların etkisi, olumlu ve olumsuz yanı konusunda birçok araştırma yapılmıştır. Aile, değerlerin kazandırılmasında en etkili rolü oynamakla birlikte değer eğitimini sadece aileye bırakmak önemli sakıncalar ve eksiklikler doğurabilmektedir. Kimi aileler yeterince duyarlılık ve sorumluluk göstermeyeceği gibi, bazı aileler de çocuklarına doğrudan olumsuz davranışlar kazandırabilir. Toplumsal şiddetin tırmanması ve ahlak-

* Bu çalışma ikinci yazarın yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

a Dr. Sedat YAZICI. Felsefe alanında Profesördür. Çalışma alanları arasında etik, siyaset felsefesi, eğitim felsefesi ve değerler eğitimi yer almaktadır. İletişim: Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Bölümü, Taşlıçiftlik Yerleşkesi, 60200 Tokat. Elektronik posta: sedat.yazici@gop.edu.tr Tel: +90 356 252 15 36/ 3421 Fax: +90 356 252 1546.

ki değerlerin aşınması konularında başta görsel medya olmak üzere kitle iletişim araçlarının olumsuz etkileri son yıllarda sıkça tartışılmaktadır. Siivil toplum kuruluşları ve akran grupları da değerlerin eğitimi açısından bazı yetersizlikler ve sakıncalı etkiler taşıyabilir. Bu nedenle, hem daha kuşatıcı hem de güvenilir ve denetlenebilir olması bakımından yurttaşlık erdemleri ve değer eğitimine yer vermek hususunda itirazla en az maruz kalacak kurumlar okullardır (Kymlicka, 2004).

Eğitimde kahramanlardan yararlanma yaklaşımı temelde idealist ve realist eğitim felsefesi anlayışını yansıtır. Ülkemizde olduğu gibi, tüm dünyada kurum ve uygulamada idealist ve realist eğitim felsefelerinden pragmatik eğitim felsefesine; öğretmen merkezli yaklaşımlardan öğrenci merkezli yaklaşımlara doğru bir yönelme olmakla birlikte, bu değişim eğitimde öğretmen rolünün ve değerler eğitiminin önemini azaltmamaktadır. Değerler eğitimine yönelik genel toplumsal talep geleneksel toplum yaşantısının çözülmesi sonucu ortaya çıkan boşluğu doldurmak; toplumsal çözümü, itaatsizlik, zararlı alışkanlıklar, şiddet, siyasal isteksizlik gibi sorunların çözümüne katkı sağlamak isteğiyle ortaya çıkmıştır.

Milli eğitimle ilgili temel kanun, yönetmelik ve ders programlarında öğrencileri Türk toplumunun değerleri ile evrensel değerler doğrultusunda yetiştirme amacı sıklıkla yer alır. Eğitim programlarında yer alan değerlerin büyük çoğunluğu sosyal bilgiler derslerinin genel amaçlarıyla ilişkilidir. Sosyal bilgiler programları öğrencilerin sosyal sorunlar karşısında duyarlılık sahibi, siyasal haklarının ve ödevlerinin bilincinde, fikirler üretmek ve eleştirel bakarak toplumsal hayata katılan aktif bireyler olarak yetişmelerini amaçlar. Sosyal bilgiler dersinin amaçları incelendiğinde Türk Milli Eğitimin Genel Amaçları ile (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 1973) örtüştüğü, bu dersin amaçları arasında “Milli kimliği merkeze alarak, evrensel değerlerin benimsenmesine önem verir” amacının açıkça yer aldığı görülür (MEB, 2006). 1998 programlarında eğitim sistemimizde öğrencilere kahramanları tanıtmaya amacı ise şöyle ifade edilmektedir: “Tarihte milletimize ve insanlığa hizmet etmiş olan Türk büyüklerini tanı; tarihi olaylara yön veren kişilerin yerinde ve zamanında gösterdikleri ileri görüşlülük, yüksek kavrayış, cesaret, fedakârlık ve kahramanlıklarının tarihin akışını nasıl etkilediğini kavrarlar” (MEB, 1998).

Değerler eğitimi birçok ders programında yer aldığı gibi günümüz sosyal bilgiler programlarının önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Daha-

sı, değer-yüklü olmak sadece içerik açısından değil, öğretim ilkesi yönüyle de sosyal bilgiler öğretimiyle amaçsal ve kavramsal olarak ilişkilidir. Amerikan Sosyal Bilgiler Konseyi'nin bildirgesinde sosyal bilgilerin değer yüklü olduğunda etkili olacağı vurgulanmıştır (National Council for the Social Studies [NCSS], 2003). Bu çalışma, eğitim sistemimizde yer alması doğrudan verilecek bir kazanım olarak tanımlanan kahramanlardan yararlanma konusunu değerler eğitimi bağlamında ele alarak ders kitapları ve öğretmen adayları kapsamında incelemektedir.

Kahraman Kimdir?

En genel anlatımıyla kahraman, ortalama insanlardan büyük işler başarmış; kararlılık, basiret, fedakârlık, ileri görüşlülük, vatanseverlik, cesaret, liderlik gibi belli erdem ve vasıflara sahip olan insandır. Genellikle tarihi koşullar ve özel durumlar bir kahramanın ortaya çıkmasını sağlar (Brod-belt ve Wall, 1985). Bu nedenle kahramanın davranışı, duruma özgü faktörler ile bireysel özellikler arasındaki ilişkilerde ortaya çıkan karmaşık ve dinamik etkileşimin ürünüdür (Staats, Hupp ve Hagley, 2008). Tarihsel kahramanların çoğu savaş kahramanlarıdır (Gibbon, 2002). Özellikle özgürlük mücadelesi veren milletlerin hepsinin bu türden kahramanları olmuştur. Günümüzde ise kahraman kavramının kapsam ve içeriği çeşitlenerek zenginleşmiş; bilim, teknoloji, siyaset, yönetim, sanat, edebiyat ve spor gibi birçok alanın kendine özgü kahramanları kabul görür olmuştur.

İlgili literatürde kahraman kavram ve tanımlamaları arasında öne çıkan başlıca nitelik ve özellikler arasında şunlar yer alır: Kahraman, sıradan insanlardan farklı özelliklere sahip (Gibbon ve Gomes, 2003), ideal sahibi (Edward, 1979), karşılaştığı büyük zorluk ve problemlerin üstesinden gelmiş (Brod-belt ve Wall, 1985), yaşadığı toplumun duygu ve değerlerini yansıtan kişi olarak (Brod-belt ve Wall; Sanchez, 1998a), karizmanın tecessüm etmiş halidir (Weber, 2002).

Edwards (1979), kahramanları siyasi açıdan incelediği çalışmasında Antikçağ Atina'sında kahramanın insan mükemmelliğinin modeli olduğunu, demokrasi ve kahramanlığın birlikte düşünüldüğünü, bu nedenle kahramanlık erdemlerinin her vatandaşın hedefi olarak algılandığını ifade eder. Buna karşın 1970'lerin ABD'sinde okullarda ve medyada halkın siyasi kahraman algısının tahribata uğradığı; eğitilmiş büyük bir kitlenin politikanın kaçınılmaz olarak kötü veya bozuk olduğu, demok-

rasinin ise yapmacıklık içerdiği; her adalet teşebbüsünün adaletsizliği arttırdığı yönünde kanaatlerin oluştuğuna dikkat çeker (Edwards, 1979). Resnick (2002), İsrail ve Amerikan Yahudileri üzerinde yaptığı çalışmada, yirminci yüzyılda Yahudi eğitimciler arasında kahraman kavramının ayrılıkçı ve modernist olmak üzere iki farklı algıya dayandığı bulgusuna rastlamıştır. Ayrılıkçı algıya göre kahraman, sıradan insanların ulaşamayacağı, melekler düzeyinde erişilemez bir yerde olan kişidir. Modernistler ise kahramanların da birer insan olduklarını, bu nedenle kusursuz olmadıklarını, ancak kusurlarının üstesinden gelmeyi başardıklarını, onları da kahraman yapanın bu olduğunu düşünmektedirler (Resnick, 2002). Kahraman anlayışına yönelik eleştirel bir bakışın olduğu ilgili literatürde de ifade edilen bir husustur (Dağistanlı, 2007). Gibbon ve Gomes (2003), bazı Amerikalıların kahraman kavramını fazlaca seçkin bulduğunu ve herkesin eşit olduğu bir demokraside yer almaması gerektiğini düşündüklerini vurgulamışlardır.

Değerler Eğitimi ve Rol Model Olarak Kahramanlar

Değer kavramı etik, estetik, siyasal, demokratik, dini ve toplumsal olmak üzere birçok alanı içine alan norm, inanç ve ilkeleri ifade eder. Halen ülkemizde uygulanmakta olan eğitim programlarında derste işlenecek konuların yanı sıra her öğrenme alanında doğrudan verilecek değer programa dahil edilmiştir. Bu değerler şunlardır: Aile birliğine önem verme, adil olma, bağımsızlık, barış, bilsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, hoşgörü, misafirperverlik, özgürlük, sağlıklı olmaya önem verme, saygı, sevgi, sorumluluk, temizlik, vatanseverlik, yardımseverlik (MEB, 2006).

Literatürde değerler eğitiminde kullanılacak etkin yaklaşım ve yöntemler arasında değer analizi, karakter eğitimi, değerlerin doğrudan öğretimi, değer belirginleştirilmesi, bütüncül yaklaşım ve ikilem tartışması gibi yaklaşımlar kullanılmaktadır. Değerlerin doğrudan öğretimi yaklaşımı, kahramanlara, öykülere, oyunlara ve kahramanlık şarkılarına başvurarak gerçekleştirilen bir yöntemdir (Doğanay, 2006). Değerler eğitimi duyuşsal boyutu yoğun olan bir alan olduğu için rol modellerden yararlanma en etkili sonuç alınabilecek bir yöntemdir. Bu konuda okul ortamında öğrencilerin alacakları ilk ve en önemli rol modelleri öğretmenleridir. Ancak, tüm öğretmenler rol model olmada başarılı olamayacağı gibi, bunu sadece öğretmenlerden beklemek de gerçekçi değildir. Çünkü,

değerler eğitiminde öğretmenlerin rol model olmasıyla ilgili bazı zorluk, sınırlılık ve yetersizliklerin olması kaçınılmaz görünmektedir. Her şeyden önce tüm öğretmenler değerler eğitiminde davranış boyutunda aynı duyarlılıkta olmayabilir. Öğretmenler temel değerleri kendi kişiliklerinde taşıyacakları da, okul programlarında yer alan değerlerin tamamında rol model olacak düzeyde yeterli olmalarını bekleyemeyiz. Daha da önemlisi, öğrenciler doğal olarak okul dışından da kendilerine rol modeller seçerler. Gibbon'un (2002) da belirttiği gibi, biz istemese de öğrenciler çoğunlukla bir kahraman bulur ve onu kendi imrendiği bir özellikle ilişkilendirir.

Değerler eğitiminde kahramanlardan yararlanmanın birçok eğitimsel dayanağı vardır. Birincisi, kahraman tanımında 'iyi karakter özelliklerine sahip olma' niteliği olduğu için kahraman kavramı doğrudan değerle ve değerler eğitimiyle ilişkilidir. Kahramanlar ait oldukları toplumun değerleri yanı sıra evrensel değerleri temsil eden kişilerdir.

İkincisi, eğitimde kahramanlardan yararlanma doğrudan duyuşsal boyuta yönelik bir kazanım sağlar. Birçok araştırmanın da ortaya koyduğu üzere, değerler eğitiminde kendi başına bilişsel yeterlilik, sözlü telkin veya ikna yöntemi pek de etkili olmamaktadır. Hele de "Dediğimi yap, yaptığımı yapma" mantığı hiç işlememektedir (Titus, 1994). Buna karşın, empati yoluyla hislerin, değerlerin ve duyarlılığın keşfedilmesi etkili bir yöntem kabul edilmektedir (Fraenkel, 1968). Buna olanak tanıyacak en iyi ders materyali kahraman hikayeleridir. Kadın ve erkek kahramanlarla ilgili tarihten verilecek hikayeler öğrencilerin ilgi ve dikkatlerini çekebilir, onlara değer örnekleri sunabilir (Sanchez, 1998b).

Üçüncüsü, en başta çocuklar olmak üzere, kahraman seçme insanoğlunun doğasında olan psikolojik bir gerçekliktir. Albert Bandura'nın (1977) öğrenmenin gözlem ve taklit yoluyla gerçekleşen bir eylem olduğu ifade eden sosyal öğrenme kuramı bu gerçekliği açıklar. Bireyler ilk rol modelleri olarak anne babalarını taklit ederek kendi değer, inanç ve beklentileri doğrultusunda onları değerlendirir ve kendilerini bu sosyal öğrenme sürecine göre biçimlendirirler.

Ne var ki, sosyal öğrenme ve taklit süreci her zaman istedik yönde gerçekleşmez. Televizyon kahramanlarının çocukları olumsuz etkilediği birçok araştırmada ortaya çıkan bir gerçektir (McCrary, 1999; Ryan ve Linkona, 1992). Keza saldırganlık ve sigara alışkanlığı gibi birçok arzu edilmeyen davranışlar da sosyal öğrenme sonucu orta-

ya çıkmaktadır (Dökmen, 1984; Herken ve Özkan, 1998). McCrary (1999) tarafından Amerika'da yapılan çalışmada 17 anasınıflı öğrencisinden kendi kahramanlarının resimlerini yapmaları istenmiştir. Araştırmanın bulguları çocukların kavramları, değerleri ve davranışları televizyondan öğrendiklerini göstermektedir. 17 öğrencinin 14'ünün kavgaya ve şiddet davranışı gösteren karakterlerin resimlerini çizdikleri, sadece 3 öğrencinin kahramanları olumlu imgelerle rol modeller olarak tanımladıkları ve çizimlerinde olumsuz imgelere yer vermedikleri görülmüştür. Dahası, ünlü yıldızlara özenen onları taklit etmek ve çok para kazanan başarılı kişilere hayranlık duymak günümüz gençliğinde yaygın bir davranış kalıbı haline gelmiştir.

İyi seçilmiş kahraman hikayelerinin eğitim süreçlerinde öğrencilere sunulması bu tür olumsuz öğrenme ortamlarını ortadan kaldırmada katkı sağlayabilir. Kahramanları çocuklarla tartışmak, başkalarındaki kişisel özelliklerin nasıl vurgulandığını anlama ve kendilerinde olumlu karakter özellikleri geliştirebilmeleri için sayısız fırsatlar sunar (Singh ve Lu, 2003). Bu amaçla eğitimciler dürüstlük, nezaket, cesaret, sebat, sadakat, irade, şefkat, hoşgörü, doğruluk, bireyin değer ve üstünlüğüne saygı, kamu yararı için sorumluluk gibi örnek olacak özel erdemlere ve istenen karakter özelliklerine benzetmek konusunda öğrencileri cesaretlendirecek rol modellerin (kahramanlar) kullanımını teşvik edebilir; değerlerle ilgili alıntı ve sözlerle yer vererek öğrencilerin yakın çevresini eğitim sürecine dahil edebilirler. Tarihten, edebiyattan ve güncel olaylardan seçilen kahramanlar aracılığıyla öğrencilerin disiplin, öz kontrol ve başkalarına saygı duyma değerlerini kazanmalarına katkı sağlanabilir (Hall, 2003). Gibbon (2002), bütün bunları yaparken birçok önemli şeyi öğreteceğimizi belirtir:

“Çocuklarımız ve torunlarımıza kişiliğin de zeka kadar önemli olduğunu öğretebiliriz. İdeal sahibi olmanın hedefsiz olmaktan daha yüksek, akıllı davranmanın öğrenilen bilgiden daha önemli olduğunu öğretebiliriz. Onlara gerçekçi ve olumlu olmayı, hayati olduğu gibi değil olması gerektiği gibi görmeyi öğretebiliriz. Kahramanlar içimizdeki derin ve güçlü dürtülerin, özentilerin ve idealize etme ihtiyacımızın karşı-lıklarındır” (Gibbon, 2002).

Bu ideal yönlerine karşın, kahramanların sunuluş biçiminde dikkat edilmesi gereken önemli hususlar söz konusudur. Kahramanların da nihayetinde birer insan oldukları, dolayısıyla her açıdan mükemmel olmadıklarının vurgulanması önemlidir (Gibbon, 2002). Bu nedenle öğretmenler kahramanların iyi yönlerini öğretirken yer geldikçe kusurlarından da bahsetmelidir (Hall, 2003; Sanchez, 1998b). Ancak bu konuda ölçüyü iyi ayarla-

mak önemlidir, yoksa öğrencilerin kahramanlardaki iyi kişilik özelliklerinden faydalanmalarının önü kesilebilir.

Kullanılacak kahraman hikâyelerinde değişik toplum ve kültürlerin kahramanlarına da yer vermek çocukların dünyanın değişik yerlerindeki toplumsal beklenti ve değerlerle ilgili bir anlayış geliştirmelerine, belli bir bölgede veya devirde yaşamının, erkek ya da kadın olmanın ne anlama geldiğini kavramalarına katkı sağlar (Sanchez, 1998b ; Singh ve Lu, 2003). Eğitim açısından önemli olan öğrencilerin kahramanı şeklen taklit etmeye çalışması değil, kahramanın arzu edilen karakter özelliğine vurgu yapmaktır (Resnick, 2002; Sanchez, 1998b). Bunu yaparken, kahramanlardan yararlanmanın temelde değerleri kazandırmak olduğu unutulmamalıdır:

“Sosyal bilgiler öğretmeni, insanlar arası ve kurumlar-insanlar arası ilişkiler için demokratik değerleri öğretmekle yükümlüdür. Kahramanlar geçmiş ve bugün için demokratik düşünceyi teşvik etmek, analiz etmek ve seçmek için esas olmalıdır. Ders müfredatı etkili vatandaşlığı cesaretlendirmeli, nereden geldiğimizi, nerede olduğumuzu ve nereye gitmek istediğimizi açıkça kavramlaştırarak sunmalıdır. Evrensel değerler müfredata girmeli ve iyi tanımlanıp açıklanmalıdır. Kahramanların kapsayıcı ve dozu iyi ayarlanmış özelliklerinin kullanımı demokratik yaşam için araç olarak sunulmalıdır” (Brodbelt ve Wall, 1985, s. 10).

Değer eğitimi için ders kitaplarında kahramanlardan yararlanma etkili olmakla birlikte ders kitapları tek başına kahramanların özelliklerini yansıtmakta sığ kalmaktadır. Bu nedenle çoklu öğretim materyallerinden ve yardımcı kaynaklardan yararlanmak gerekir (Hall, 2003; Sanchez, 1998a).

Broadbelt ve Wall (1985) yaptıkları çalışmada 1974–1984 yılları arasında okutulan ikinci kademe sosyal bilgiler kitaplarındaki kahramanları, faaliyet alanları ve kişisel özellikleri yönünden inceledikleri çalışmalarında ders kitaplarının kahramanlara sınırlı kategorilerde yer verdiği, kahramanların çoğunlukla politika ve savaş alanlarında seçildiği, incelenen 31 kitaptan 20'sinin hiçbir kahramana yer vermediği, 7'sinin ise bir veya iki kahramana yer verdiği bulgusuna rastlamışlardır. Balswick (1982) 1092 lise öğrencisinin kendi kahramanlarını belirlemelerini istediği çalışmada Amerikan gençleri arasında erkek kahramanların kadın kahramanlardan üç kat fazla olduğu, kahramanların en çok spor, sinema ve aile alanlarında yer aldığı bulgusuna rastlamıştır. Sheridan (1968) tarafından yapılan çalışmada ise Çin devletinin resmi ideolojisinin kahramanlardan yararlanarak farklı dönemlerdeki öğretim yöntemlerinin araştırıldığı çalış-

mada Mao'nun fikir ve ideolojisinin günlük işlerde bile örnek alındığı ve etkili olduğu tespit edilmiştir (Sheridan, 1968).

Çalışmanın kuramsal ve uygulama bütünlüğünü daha açık ifade etmesi açısından bu bölümde yaptığımız literatür taraması doğrultusunda ortaya çıkan sonuçları kısaca özetlemekte yarar var:

1. Eğitimde kahramanlardan yararlanma doğrudan veya dolaylı olarak kullanılan bir yöntemdir. Birçok eğitim programı kahramanlara yer veremeyi eğitimsel bir amaç olarak almaktadır.
2. Kahraman kavramı evrensel bir olguya işaret eder. Her toplumun kendine özgü kahramanları olduğu gibi tüm insanlığın ortak kahramanları da vardır. Buna karşın, kahraman algısı kişilerin ve toplumların değer tercihiyle ilişkilidir.
3. Kahraman kavramı doğrudan değer kavramıyla ilişkilidir. Çünkü, kahraman olumlu değerlere sahip olan kişidir. Kahramanın bu özelliği ondan karakter ve değerler eğitiminde yararlanmanın eğitimsel temelini oluşturur.
4. Değerler eğitiminde kahramanlardan yararlanmanın en etkin yolu rol model göstermedir. Çünkü kahramanlar aynı zamanda rol model olma karakterine sahip kişilerdir.

Araştırmanın Konusu

Bu araştırmanın konusu sosyal bilgiler ders kitaplarında programın öngördüğü değerlerin öğretiminde yararlanılan ulusal ve evrensel kahramanların yer alma durumu ile öğretmen adaylarının bu değerlere karşılık gelen kahraman tercihlerinin neler olduğunu araştırmaktır. Bu ana problemle ilişkili olarak ders kitaplarında değerlerin öğretilmesi için kahramanların kullanılma sıklığı, kullanılan kahramanların cinsiyeti, mesleki faaliyet alanları ve yerel/evrensel dağılımının ne olduğu, ders kitaplarında yer alan kahramanlar ile öğretmen adaylarının bu değerlere karşılık gelen kahraman tercihlerinin örtüşme durumunun ne düzeyde olduğu ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın temel amaçlarından biri 4., 5., 6. ve 7. sınıflar sosyal bilgiler ders kitaplarında* değerler eğitiminde rol model olarak sunulan kahramanların yer alma sıklığını tespit etmek, bunların sayısal durumunu ve dağılımını ortaya çıkar-

maktır. Okullarda sürdürülen resmi programların yanı sıra, öğretmenlerin algı, görüş ve deneyimlerinin, örtük programların, sosyal ve kültürel çevrenin eğitim-öğretimde etkili olduğu birçok araştırma tarafından tespit edilen bir olgudur. Bu gerçekten hareketle öğretmen adaylarının kahraman algı ve tercihlerinin ne olduğunun araştırılması amaçlanmıştır. Mevcut sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan kahramanlarla öğretmen adaylarının kahraman tercihlerinin ne ölçüde örtüştüğünü ortaya çıkarmak araştırmanın bir diğer amacı olmuştur.

Değerler eğitiminde kullanılacak etkili yöntemlerden biri olan rol modellerden yararlanma yönteminin öznesi olarak kahramanların ders kitaplarında yer alma durumu ile öğretmenin adaylarının bilgi ve algısını tespit etmek daha etkin program hazırlıklarına katkı sağlama açısından önemlidir. Bunun yanı sıra, bu çalışma dolaylı da olsa öğretmen adaylarının tercihi ve eğitim programlarında yer alan ideal modeller aracılığıyla Türk eğitim sisteminin ulusal ve evrensel boyutu, felsefi temelleri, tarihsel ve sosyolojik belirleyicilerinin aydınlatılmasına katkı sağlayacaktır. Eğitimde kahramanlardan yararlanma evrensel bir olgu olmasına karşın konuyla ilgili ülkemizde herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Bu çalışma eğitimde kahramanlardan yararlanma durumunu, bu yöntemin en uygun uygulama alanı olan değerler eğitimi bağlamında araştırıyor olması açısından da ilgili literatüre katkı sağlayabilir.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada iki ana çalışma yürütülmüştür. Birinci çalışmada, 4., 5., 6. ve 7. sınıflar sosyal bilgiler ders kitapları ve öğrenci çalışma kitaplarında değer öğretimi amacıyla kahramanlardan yararlanma durumuna bakılmıştır. Kitaplarda adı geçen bütün isimler kahraman olarak alınmamıştır. Seçim yapılırken kahramanın söyledikleri, yazdıkları, davranışları veya fikirleri yoluyla programda yer alan değeri yansıtır yansıtmadığına bakılmıştır. Değer öğretimi için yer aldığı tespit edilen kahramanların sayıları, ünitelere dağılımları ve ilgili değerleri içeren istatistikler çıkarılmıştır. İkinci çalışmada ise sosyal bilgiler programında yer alan 20 değer katılımcılara verilerek bu değerler için çağrışım yapan veya rol model olarak akıllarına gelen üç kahramanı tercih sırasına göre yazmaları istenmiş, elde edilen veriler çeşitli değişkenlere göre sınıflandırılmış ve analiz edilmiştir.

* İncelenen kitaplar kaynakçada listelenmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırmamızın ders kitapları çalışma grubunu 2007-2008 eğitim-öğretim yılında Tokat ilinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı ilköğretim okullarında okutulan 4., 5., 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarından tesadüfi küme örnekleme yöntemi ile seçilen ekteki listede belirtilen öğrenci ders ve çalışma kitapları oluşmaktadır. Öğretmen aday çalışma grubu ise 2008-2009 eğitim-öğretim yılında Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde Sosyal Bilgiler Öğretmenliği ile Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı 3. ve 4. sınıflarda öğrenim gören tesadüfi küme örnekleme yöntemi ile seçilen 162 üniversite öğrencisinden meydana gelmektedir.

Veri Toplama Araçları

Ders kitaplarının incelenmesinde doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. İlgili literatürden de yararlanılarak çalışma grubundaki kitapların kahramanları içermesi bakımından yapılacak analize temel olacak 10 kategori (bilim, din, edebiyat, ekonomi, güzel sanatlar, medya, müzik, savaş, spor ve yönetim) belirlenmiş, kahramanlar meslek ve uğraşlarına göre bu kategorilere göre sınıflandırılmıştır. Daha sonra analiz birimi olarak kişi adları seçilmiş ve ders kitaplarında önceden belirlenen ölçütlere uygunluk gösteren kişiler belirlenmiştir. Son aşamada ise 'var veya yok' tekniği uygulanarak programdaki değerlerin öğretiminde rol model olarak kahramanların yer alıp almadığına bakılmış, hangi değer için, kaç defa yer aldığına ait sayısal sonuçlar tespit edilmiştir.

Öğretmen adaylarına uygulanan ankette ise katılımcılara sosyal bilgiler programında yer alan 20 değer verilerek her birisinin karşısına öncelik sırasına göre üç kahraman adı yazmaları istenmiştir. Katılımcılara yazacakları kahramanların bilim, din, edebiyat, ekonomi, müzik, sanat, sinema, siyaset ya da diğer herhangi bir alandan; erkek ya da kadın, yerli veya yabancı, geçmişte yaşamış ya da halen hayatta olan birisi de olabileceği söylenmiştir. Bu araştırmanın alfa güvenilirlik katsayısı .72 olarak bulunmuştur.

Bulgular ve Yorum

Çalışma 1

Ders Kitaplarıyla İlgili Bulgular

İncelenen ders kitaplarında her ünite için belirlenen değer, bu değerleri temsil ettiği düşünülerek kullanılan kahramanların toplam sayısı, cinsiyeti,

yerel veya evrensel oluşu, yaşadığı dönem ve faaliyet alanına göre sınıflandırılmıştır. Ünitelerde herhangi bir konunun veya içeriğin öğretilmesi amacıyla yer alan kişiler veya kahramanlar bu sınıflandırmaya dahil edilmemiştir. Ünite içinde belirlenen değer için aynı kahramanın birden fazla kullanılması bir kez yararlanılmış olarak; aynı kahraman kullanıldığı her farklı değer için farklı bir kişi olarak kabul edilmiştir. Üniteler için belirlenen değerlerin yanı sıra farklı bir değer öğretimi için kullanılan kahramanlar ve öğrenci çalışma kitaplarında değer öğretimi amaçlı geçen kahramanlar da sayıya dâhildir. Kahramanların yerel ve evrensel olarak sınıflandırılması tarihsel önemlerine, etki veya tanınırlıklarına göre değil, tarihsel, kültürel ve coğrafi bağlılıklarına göre yapılmıştır. Bu ölçütler ışığında yararlanılan kahramanlarla ilgili sonuçlar Tablo 1'de verilmiştir:

Tablo 1'e göre en fazla kahraman 'bilimsellik' değerinin öğretimi için kullanılmıştır. Bu değer için ders kitaplarında 12 kahraman bulunmaktadır. Bunu 'çalışkanlık' ve 'duyarlılık' değerleri 6'şar kahramanla, 'estetik' ve 'vatanseverlik' değerleri ise 5'er kahramanla izlemektedir. 'Barış', 'saygı' ve 'yardımseverlik' değerleri 3'er; 'adil olma', 'hoşgörü' ve 'sevgi' değerleri 2'şer; 'aile birliğine önem verme', 'bağımsızlık', 'dürüstlük', 'misafirperverlik', 'özgürlük' ve 'sorumluluk' değerleri 1'er kahramanla öğretilmeye çalışılmıştır. İncelenen ders kitaplarında 'dayanışma', 'sağlıklı olmaya önem verme' ve 'temizlik' değerlerinin öğretiminde herhangi bir kahramandan yararlanılmadığı görülmüştür. Sınıflar açısından bakıldığında; 4. ve 5. sınıf düzeyinde 6 kahraman, 6. sınıflar düzeyinde 8 kahraman ve 7. sınıflar düzeyinde 24 kahraman kullanıldığı görülmektedir.

Sosyal Bilgiler Programına alınan 20 değerden 3'ü ders kitaplarında çeşitli konularla ilişkilendirilerek içerikle birlikte verilmiştir. Bunlardan 'duyarlılık' değeri doğal çevreye, kültürel ve tarihsel mirasa duyarlılık; 'saygı' değeri Türk büyüklerine, duygu ve düşüncelere, bayrağa, İstiklal Marşı'na, hak ve özgürlükler ile farklılıklara saygı olarak öğretilmeye çalışılmıştır. 'Dürüstlük' değeri ise hem kavram olarak hem de birçok etik değerle ilişkilendirilerek verilmeye çalışılmıştır.

Ders kitaplarında değerler eğitimi amacıyla en fazla başvuru kahraman Mustafa Kemal Atatürk (29 kez) olduğu anlaşılmaktadır. Atatürk, 4. sınıf düzeyinde 7 kez, 5. sınıf düzeyinde 11 kez, 6. sınıf düzeyinde 8 kez ve de 7. sınıf düzeyinde 2 kez olmak üzere toplam 14 farklı değer öğretimi amacıyla yer almıştır. Tüm sınıflarda değer öğretimi amacıyla

Tablo 1.*Ders ve Çalışma Kitaplarında Yer Alan Kahramanlar ve İlgili Değerler*

Kahramanın Adı	Yer alma sıklığı	Cinsiyet	Yerel/ Evrensel	Bilinen Alan	İlgili Değer	Sınıf
M. Kemal Atatürk	29	E	Y	Yönetim	Aile Birliğine Önem Verme, Bağımsızlık, Barış, Bayrağa Saygı, Bilimsellik, Çalışkanlık, Doğa sevgisi, Hak ve Özgürlüklere Saygı, Kültürel Mirasa Duyarlılık, Özgürlük, Sorumluluk, Türk Büyüklerine Saygı, Vatanseverlik,	4 5 6 7
Antepli Şahin Bey	1	E	Y	Savaş	Yardımsızlık	4
Halime Çavuş	1	K	Y	Savaş	Vatanseverlik	4
Yahya Çavuş	1	E	Y	Savaş	Vatanseverlik	4
Seyit Onbaşı	1	E	Y	Savaş	Vatanseverlik	4
Nasreddin Hoca	1	E	Y	Edebiyat	Vatanseverlik	4
Beydeba	1	E	E	Edebiyat	Misafirperverlik	5
Piri Reis	1	E	Y	Bilim	Adil olma	5
Gazi Yaşargil	1	E	Y	Bilim	Çalışkanlık	5
Edison	1	E	E	Bilim	Çalışkanlık	5
Yunus Emre	2	E	Y	Edebiyat	Çalışkanlık Sevgi, Barış	5 7
Fatih S. Mehmet	4	E	Y	Yönetim	Hak ve Özgürlüklere Saygı, Bilimsellik, Hoşgörü, Yardımsızlık	6 7
Kaşgarlı Mahmut	1	E	Y	Edebiyat	Kültürel Mirasa Duyarlılık	6
Gazneli Mahmut	2	E	Y	Yönetim	Kültürel Mirasa Duyarlılık, Bilimsellik	6 7
Alparslan	1	E	Y	Yönetim	Kültürel Mirasa Duyarlılık	6
Melikşah	1	E	Y	Yönetim	Kültürel Mirasa Duyarlılık	6
Martin Luther King	1	E	E	Din	Hak ve Özgürlüklere Saygı	6
Frigya Kralı Midas	1	E	E	Yönetim	Doğal Çevreye Duyarlılık	6
Muzaffer Sarısözen	1	E	Y	Müzik	Estetik	7
Levni	1	E	Y	G. Sanatlar	Estetik	7
Van Mour	1	E	E	G. Sanatlar	Estetik	7
Damat İbrahim Paşa	1	E	Y	Yönetim	Estetik	7
III. Ahmet	1	E	Y	Yönetim	Estetik	7
Ali Kuşçu	2	E	Y	Bilim	Bilimsellik, Çalışkanlık	7
Biruni	2	E	Y	Bilim	Bilimsellik, Çalışkanlık	7
Gazneli Mesut	1	E	Y	Yönetim	Bilimsellik	7
Halife Memun	1	E	E	Yönetim	Bilimsellik	7
Takiyüddin	1	E	Y	Bilim	Bilimsellik	7
III. Murat	1	E	Y	Yönetim	Bilimsellik	7
Leonardo Da Vinci	1	E	E	G. Sanatlar	Bilimsellik	7
Machiavelli	1	E	E	Edebiyat	Bilimsellik	7
Shakespeare	1	E	E	Edebiyat	Bilimsellik	7
Ahi Evran	1	E	Y	Yönetim	Dürüstlük	7
II. Murat	1	E	Y	Yönetim	Adil Olma	7
Woodrow Wilson	1	E	E	Yönetim	Barış	7
Kemal Karpat	1	E	Y	Bilim	Hoşgörü	7
II. Mahmut	1	E	Y	Yönetim	Bilimsellik	7
Kanuni S. Süleyman	1	E	Y	Yönetim	Yardımsızlık	7

Tablo 2.*Kahramanların Faaliyet Alanlarına Göre Dağılımı*

Bilim	Din	Edebiyat	Ekonomi	Medya	Müzik	Güzel Sanatlar	Savaş	Spor	Yönetim
7	2	6	0	0	1	3	4	0	15

Tablo 3.*Her Tercih Kademesinde En Fazla Yer Alan Kahramanlar*

Değer	1. Tercih	f	%	2. Tercih	f	%	3. Tercih	f	%
Adil olma	Hız. Ömer	67	41,3	Hız. Ömer	21	12,9	Hız. Ömer	8	5
Aile Birliğine Önem Verme	Hız. Muhammed	43	26,5	R.Tayyib Erdoğan	6	3,7	Babam	3	1,8
Bağımsızlık	M. Kemal Atatürk	129	79,6	M. Kemal Atatürk	12	7,4	Mohandas Gandi	4	2,5
Barış	M. Kemal Atatürk	80	49,3	M. Kemal Atatürk	7	4,3	M. Kemal Atatürk Mevlana	3 3	1,8 1,8
Bilimsellik	Albert Einstein	37	22,8	Albert Einstein	16	9,9	Thomas Edison	6	3,7
Çalışkanlık	M. Kemal Atatürk	38	23,4	M. Kemal Atatürk	12	7,4	Turgut Özal	2	1,2
Dayanışma	Hız. Muhammed	21	12,9	M. Kemal Atatürk Abdullah Gül Hız. Muhammed Seda Sayan	2 2 2 2	1,2 1,2 1,2 1,2	M. Kemal Atatürk Mahir Çayan Yunus Emre	2 2 2	1,2 1,2 1,2
Duyarlılık	M. Kemal Atatürk	15	9,2	İlber Ortaylı	5	3	Evlia Çelebi	2	1,2
Dürüstlük	Hız. Muhammed	63	38,8	Hız. Ali	5	3	R.Tayyib Erdoğan	3	1,8
Estetik	Mimar Sinan	16	9,9	Ajda Pekkan	7	4,3	Aysun Kayacı Ediz Hun Hadise Mevlana N. Fazıl Kısakürek	2 2 2 2 2	1,2 1,2 1,2 1,2 1,2
Hoşgörü	Mevlana	55	33,9	Mevlana	18	11	Yunus Emre	13	8
Misafirperverlik	Hız. Muhammed	36	22,2	Mevlana	5	3	Mevlana Yunus Emre	3 3	1,8 1,8
Özgürlük	M. Kemal Atatürk	70	43,2	M. Kemal Atatürk	10	6,2	Fidel Castro	3	1,8
Sağlıklı Olmaya Önem Verme	Mehmet Öz	26	16	Ebru Şallı	3	1,8	Esra Ceyhan	2	1,2
Saygı	Hız. Muhammed	25	15,4	M. Kemal Atatürk	5	3	Mevlana	4	2,5
Sevgi	Hız. Muhammed	44	27,1	Yunus Emre	8	5	Mevlana	5	3
Sorumluluk	M. Kemal Atatürk	24	14,8	M. Kemal Atatürk	7	4,3	R.Tayyib Erdoğan	3	1,8
Temizlik	Hız. Muhammed	69	42,5	Hız. Ali	3	1,8	Hız. Ali Mevlana	2 2	1,2 1,2
Vatanseverlik	M. Kemal Atatürk	80	49,3	M. Akif Ersoy	18	11	M. Kemal Atatürk	5	3
Yardımsverlik	Hız. Muhammed	35	21,6	Seda Sayan	7	4,3	Uğur Arslan	3	1,8

Tablo 4.
Kahramanların Faaliyet Alanı ve Cinsiyete Göre Dağılımı

Faaliyet Alanı	Kahraman sayısı	Erkek	Kadın	Tümü			İlk 3
				Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
Bilim	80	74	6	80	5	-	5
Din	33	31	2	33	3	-	3
Edebiyat	74	59	15	74	5	-	5
Ekonomi	7	7	0	7	-	-	-
Güzel Sanatlar	132	7	0	7	1	-	1
Medya	58	72	34	106	2	3	5
Müzik	7	34	24	58	-	3	3
Savaş	21	19	2	21	-	-	-
Spor	58	55	3	58	-	-	-
Yönetim	132	125	7	132	6	-	6
Diğer	12	11	1	12	2	-	2
Genel Toplam	614	494	94	588	24	6	30

la toplam 38 kahraman, 73 kez yer almıştır. Söz konusu 38 kahramanın cinsiyet değişkenine göre dağılımında ilginç bir sonuç ortaya çıkmıştır. Kahramanların biri dışında hepsinin erkek olduğu görülmektedir. Kadınların kamusal alan dışında olduğu geçmiş dönemlerin kahramanlarının çoğunlukla erkek olması öngörülebilir bir durumdur. Ancak, eşitlikçi veya pozitif ayrımcı davranmak bir yana, özellikle aile birliğine önem verme, sevgi, misafirperverlik ve temizlik gibi değerlerde kadın kahramanlardan yararlanılabildi. Kahramanların yerel veya evrensel oluşu açısından yapılan sınıflandırmada 28 (% 73,6) yerel kahramana karşın, 10 (% 26,4) evrensel kahramanın yer aldığı anlaşılmaktadır. Faaliyet alanlarına göre kitaplarda yer alan kahramanların dağılımı ise Tablo 2'de verilmiştir:

Kahramanların mesleklerine göre dağılımına bakıldığında 11 padişah/hükümdar/kral, 1 halife, 2 cumhurbaşkanı, 1 vezir, 1 denizci, 6 bilim adamı, 1 din alimi, 1 sosyolog, 1 seyyah, 5 şair/yazar, 4 sanatçı ve 4 kişi de mesleği bilinmeyen veya halk arasından çıkmış savaş kahramanı olduğu görülmüştür.

Çalışma 2

Öğretmen Adayları ile İlgili Bulgular

Ankete katılan öğretmen adayları 20 değere uygun rol model olarak ilk üç tercihleri için oldukça farklı alanlardan ve kişilerden oluşan toplam 614 kahraman ismi belirtmişlerdir. Tablo 3'te her üç tercihte frekansı en az 2 ve daha üzeri olmak üzere en fazla rol model gösterilen kahraman isimlerine yer verilmiştir.

Öğretmen adaylarının kahraman tercihlerinde Mustafa Kemal Atatürk bağımsızlık, barış, çalışkanlık, duyarlılık, özgürlük, sorumluluk ve vatanseverlik değerleri olmak üzere 7 değerde; Hz. Muhammed ise aile birliğine önem verme, dayanışma, dürüstlük, misafirperverlik, saygı, sevgi, temizlik ve yardımseverlik olmak üzere toplam 8 değerde birinci tercih olarak belirtilmiştir.

Belirtilen kahraman isimlerini cinsiyet açısından sınıflandırmada masal kahramanları Leyla ile Mecnun, Romeo ve Juliet gibi çiftler bir erkek bir kadın, toplam iki kişi sayılmış; Tom Kedi, Temel Reis, Şirinler, Arı Maya gibi 26 çizgi kahramanı cinsiyet dağılımında hesaba katılmamıştır. Bu ölçütler doğrultusunda kahramanların cinsiyete ve faaliyete alanına göre dağılımı Tablo 4'te yer almaktadır:

Faaliyet alanı açısından yapılan sınıflandırmaya göre en çok yönetim ve medya alanından kahraman çıkmıştır. Bu iki alanda belirtilen kahraman sayısı 264'tür. Bu oran toplam 614 kahramanın yaklaşık % 43'üne karşılık gelmektedir. Cinsiyet değişkenine göre sınıflandırma yapılabilen 588 kahramanın 494'ü (% 84) erkek, 94'ü (% 16) kadın kahramanlardan oluşmaktadır. İlk üç sıraya göre cinsiyet değişkenine bakıldığında benzer oranların ortaya çıktığı görülmüştür. Yerellik-evrensellik açısından bakıldığında öğretmen adaylarının kahraman tercihlerinin büyük oranda yerli kahramanlardan oluştuğu, 441 (% 71,8) yerel kahramana karşılık 173 (% 28,2) evrensel kahramanın belirtildiği görülmüştür. İlk üç sırada 2 veya daha fazla tercih edilen kahramanların yerellik-evrensellik dağılım oranlarının çok az farklılaştığı (% 71,8 yerel, % 23,3 evrensel) görülmüştür.

Sonuç ve Değerlendirme

Bu çalışmadan elde edilen bulgulara dayanarak incelenen ders kitaplarında değerler eğitiminde rol modellerden yeterince yararlanıldığını söyleyebiliriz. Ancak, gerek kahramanların rol model olarak seçildiği ilgili değer, cinsiyet ve yerellik ve evrensellik dağılımı açısından, gerekse öğretmen adaylarının kahraman tercihleriyle benzerlik ve farklılıklar açısından bazı ilginç sonuçlara rastlanmıştır.

Tablo 5'te de görüleceği üzere, ders kitaplarıyla öğretmen adaylarının tercihleri karşılaştırıldığında sadece Mustafa Kemal Atatürk'ün her iki bulgu sonuçlarında yer alan ortak kahraman olduğu görülmektedir. Atatürk ders kitaplarında 12 değer, öğretmen adaylarının tercihinde ise 7 değer öğretimi için kahraman olarak seçilmiştir. Atatürk, bunlar arasında 'bağsızlık', 'barış', 'çalışkanlık', 'özgürlük', 'sorumluluk' ve 'vatanseverlik' değerlerinde hem sosyal bilgiler ders kitaplarının hem de öğretmen adaylarının ortak kahramanı olmuştur. Dolayısıyla ders kitapları ile anket sonuçlarının Atatürk açısından büyük oranda örtüştüğü söylenebilir. Gibbon (2002), bütün toplumlar da devletin kurucularının önde gelen kahramanlar olarak kabul edildiğini; bu yüzden en fazla rol model gösterilen kahramanlar arasında yer aldığını belirtir. Değerler eğitiminde kahramanlardan yararlanmada Atatürk'ün ders kitaplarında sıklıkla yer alması devletin kurucu önderi olmasının yanı sıra eğitim sistemimizin üzerine kurulu olduğu anayasal ve ideolojik yapısı ile MEB Temel Kanunu'nda belirtilen eğitimsel amaçlarla da uyumluluk göstermektedir. Bu olgudan hareketle, ülkemiz eğitim programlarında en çok başvurulan kahramanın Atatürk olması öngörülebilir bir sonuçtur.

Hz. Muhammed'in de öğretmen adayları tarafından birçok değeri çağrıştıran bir kahraman olarak belirtilmesi de sürpriz değildir. Türkiye'de dindarlık düzeyi çoğu ülkede olduğundan daha yüksektir (Çarkoğlu ve Kalaycıoğlu, 2009; Çarkoğlu ve Toprak, 2000). Bu tarihi ve sosyolojik arka plandan bakıldığında katılımcıların Hz. Muhammed'i birçok alanda rol model olarak belirtmeleri de öngörülebilir bir sonuçtur. Ancak, Türk toplumu için önemli kahramanlar olan Hz. Muhammed, Hz. Ömer, Mimar Sinan, Mevlana, Yavuz Sultan Selim ve İtri gibi isimlerin ders kitaplarında herhangi bir değer için rol model olarak yer almaması dikkat çekicidir. Buna karşın, öğretmen aday grubu araştırmasında tipik olarak ortaya çıkan bir durum, kahraman isimlerinin genellikle Atatürk ile dini şahsiyetler arasında kalması; anket doldurma aşamasında da gözlediğimiz üzere, katılımcıların farklı kahraman ismi belirtmede oldukça zorlanmış olmalarıdır. Öğretmen adaylarının belirttikleri kahra-

manlardan Atatürk dışında hiçbiri ders kitaplarında model olarak kullanılmamıştır.

İncelenen ders kitaplarında rol model olarak yer alan 38 kahramanın 28'i yerel, 10'u evrensel şahsiyetlerdir. Bunlar arasında en fazla 'yönetim' alanından (15 kahraman) kahramana yer verilmiştir. Öğretmen adayları üzerinde yapılan çalışmada 20 değer için ilk sırada 8 farklı kahraman gösterilmiştir. Bunların, biri dışında (Einstein) hepsi Müslüman; ikisi (Einstein ve Hz. Muhammed) dışında hepsi Türk'tür; kahramanların tamamı ise erkektir. Kadın ve erkek kahramanların dağılımı arasında çok büyük bir fark vardır. Ders kitaplarındaki cinsiyet eşitsizliğine ilişkin bulgulara birçok çalışmada rastlanmıştır (Tanrıöver, 2004). Tarihsel olarak toplumların gözünde erkek kahramanların kadınlara oranla çok daha fazla yer vermek bu denge-sizliği gidermenin yollarından biri olarak görülebilir (Bağlı ve Esen, 2003). Bu açıdan bakıldığında, incelenen kitaplarda toplumsal eşitsizlik konusunda mevcut algıları değiştirmeye yönelik bir duyarlılığın olmadığı söylenebilir. Ancak, bu konuda çok yakın zamanda olumlu yönde kırılmaların olduğunu da belirtmeliyiz. Milli Eğitim Bakanlığının, oluşturulan bir komisyonun önerisi doğrultusunda ders kitaplarında daha fazla kadın kahramana yer vermek amacıyla bazı değişiklikler yaptığı belirtilmektedir ("ders kitaplarında kadın", 2011).

Bu çalışmada elde edilen bulgular ve bunlara dayanarak yaptığımız yorumların bazı sınırlılıklarının olduğunu kabul etmek gerekir. Her şeyden önce bu çalışma sosyal bilgiler ders kitaplarıyla sınırlı tutulmuştur. Dini kahramanların Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders programlarında ve kitaplarda yer almış olması kuvvetle muhtemeldir. Bu nedenle, sosyal bilgiler ders kitaplarındaki kahramanların dağılımı ile öğretmen adaylarının kahraman tercihlerinin dağılımı arasında uyumsuzluğun olması, bu açıdan bakıldığında, normaldir. Ancak, yine de ders kitaplarıyla öğretmen adaylarının algıları arasında çarpıcı farklılıkların olmasını anlamlı bir bulgu olarak değerlendiriyoruz.

Bu çalışmada elde edilen bulguların genelleştirilebilir olup olmadığını araştırmak için benzer bir çalışmanın başta Türkçe dersi olmak üzere diğer ders kitapları için yapılması önemli olacaktır. Keza, araştırmanın benzeri halen görev yapan öğretmenler üzerinde; Türk toplumunun kahramanlarının kimler olduğu konusunda öğrenci ve öğretmenler dışında diğer katılımcıları da kapsayacak şekilde

Tablo 5.*Ders Kitaplarında Yer Alan Kahramanlar ile Öğretmen Adaylarının Kahraman Tercihleri*

Değer	Ders Kitaplarında Yer Alan Kahramanlar	Öğretmen Adaylarının Kahraman Tercihleri
Adil olma	Beydeba, II. Murat	Hz. Ömer
Aile Birliğine Önem Verme	M. Kemal Atatürk	Hz. Muhammed
Bağımsızlık	M. Kemal Atatürk	M. Kemal Atatürk
Barış	M. Kemal Atatürk, Yunus Emre Woodrow Wilson	M. Kemal Atatürk
Bilimsellik	M. Kemal Atatürk, Fatih Sultan Mehmet Ali Kuşçu, Biruni, Gazneli Mesut, III. Murat Halife Memun, Takiyüddin, II. Mahmut Leonardo Da Vinci, Machiavelli, Shakespeare	Albert Einstein
Çalışkanlık	M. Kemal Atatürk, Piri Reis, Gazi Yaşargil Edison, Ali Kuşçu, Biruni	M. Kemal Atatürk
Dayanışma	---	Hz. Muhammed M. Kemal Atatürk
Duyarlılık	M. Kemal Atatürk, Kaşgarlı Mahmut Gazneli Mahmut, Alparslan, Melikşah Frigya Kralı Midas	M. Kemal Atatürk
Dürüstlük	Ahi Evran	Hz. Muhammed
Estetik	Muzaffer Sarısözen, Levni, Van Mour Damat İbrahim Paşa, III. Ahmet	Mimar Sinan
Hoşgörü	Fatih Sultan Mehmet, Kemal Karpat	Mevlana
Misafirperverlik	Nasreddin Hoca	Hz. Muhammed
Özgürlük	M. Kemal Atatürk	M. Kemal Atatürk
Sağlıklı Olmaya Önem Verme	---	Mehmet Öz
Saygı	M. Kemal Atatürk, Fatih Sultan Mehmet Martin Luther King	Hz. Muhammed
Sevgi	M. Kemal Atatürk Yunus Emre	Hz. Muhammed
Sorumluluk	M. Kemal Atatürk	M. Kemal Atatürk
Temizlik	---	Hz. Muhammed
Vatanserverlik	M. Kemal Atatürk, Antepli Şahin Bey Halime Çavuş, Yahya Çavuş, Seyit Onbaşı	M. Kemal Atatürk
Yardımserverlik	M. Kemal Atatürk, Fatih Sultan Mehmet Kanuni Sultan Süleyman	Hz. Muhammed

yapılabilir. Çalışmada gözlediğimiz ilginç bir olgu öğretmen adaylarının farklı kahraman ismi belirtmekte oldukça zorlanmaları olmuştur. Değerler eğitiminde ders kitapları dışında öğretmenlerin farklı ders araç ve gereçlerinden yararlanmalarını arttırmak için Milli Eğitim Bakanlığı kahramanlarla ilgili VCD, resim, afiş vs. gibi ders materyali

hazırlayarak eğitim-öğretim yılı başında okullara gönderebilir. Ayrıca, benzer materyallerden eğitim fakültelerinde yararlanılması değerler eğitimi açısından önemli katkılar sağlayabilir.

Using Heroes as Role Models in Values Education: A Comparison between Social Studies Textbooks and Prospective Teachers' Choice of Hero or Heroines*

Sedat YAZICI^a

Gaziosmanpaşa University

Mecnun ASLAN

Erbaa Karayaka Başaralar Boarding District School

Abstract

This study explores the relationships between the frequency and identities of heroes as role models used in the social studies textbooks in teaching 20 core values and prospective teachers' preferences of heroes. The findings indicated that there are striking similarities and differences between these two variables. For gender variable, 97,4 % of heroes found in the textbooks were male and % 2,6 was female, whereas all the heroes preferred by prospective teachers were male. Moreover, 73,6 % of heroes in the textbooks were national and 26,4 % was universal; 75 % of prospective students' preferences were national and 25 % was international. However, the study indicated that there is a low level of congruence between the two variables in terms of the identities of the heroes. While Atatürk was the most frequently used role model in the textbooks, prospective teachers' preferences of role models for the basic values constituted of Atatürk and religious heroes.

Key Words

Social Studies, Heroes, Value Education, Textbooks, Teacher Candidates.

The sources of civic virtues and values are different: family, peer groups, civil society, mass media, and schools. Because of some deficiencies and inadequacies of the formers, schools are the least objectionable institutions in teaching civic virtues and values (Kymlicka, 2004). With the increasing interest in value education, therefore, theorists and researchers alike have tried to develop efficient teaching methods and strategies. Among others, teaching values by observation in which role models constitute the essential part has long been ac-

cepted an important method in values education. Many studies indicated that cognitive efficiency and didactic or narrative methods alone are insufficient in teaching values. As Titus stated (1994), the method of "Do as I say, not as I do and that I so" is not a proper way of teaching values. Students need proper models whose words, actions and deeds are both consistent and good personal example. Although heroes are particularly related to the traditional methods of values education such as direct teaching of values (Doğanay, 2006), student-centered approaches would also use heroes as role models in teaching values.

We think that there are at least two main reasons of using heroes in values education. First, since there is a strong emotional and affective aspect of values, using role models and heroes can be very effective. According to Albert Bandura (1977), individuals learn behaviors observationally by emulating models. He claims that the high-stature people are one of the most being emulated models in a society, some of whom are recognized as heroes or heroines in their field. Social learning theory is very relevant

* This study is based on the master's thesis of the second author.

^a PhD. Sedat Yazıcı is currently Professor of philosophy at the Department of Secondary Social Studies Education. His research interests include ethics, political philosophy, philosophy of education, and values education. *Correspondence:* Prof. Sedat YAZICI, Gaziosmanpaşa University, Faculty of Education, Department of Secondary Social Studies Education, Tokat/Turkey. E-mail: sedat.yazici@gop.edu.tr Phone: +90 356 252 1536/3421 Fax: +90 356 252 1546.

to the explanation of the positive and negative effects of heroes. Unfortunately, much of human behaviors such as smoke addiction and aggressiveness are also results of social learning (Dökmen, 1984; Herken & Özkan, 1998). The negative effects of television on children were documented by several national and international studies (Ryan & Linkona, 1992). In a study by McCrary (1999), kindergarten students were asked to draw a picture of their heroes and heroines. Of the seventeen participated students, whereas three of them drew the pictures of positive characters, fourteen drew the pictures of negative characters, that is, characters who were conducted violent behaviors.

Second, there is a conceptual connection between the concepts of "value" and "hero or heroine" because the latter is a value-laden concept. Very broadly, heroes are different from the ordinary people in the sense that they perform great tasks and actions, they do right things for the right reasons, and possess important virtues such as open-mindedness, patriotism, courage, leadership, perseverance etc., all of which include ethical aspects. While the moral characters of heroes are universal, they also reflect the values and emotions of their society (Brodbelt & Wall, 1985; Sanchez, 1998a).

Who is a hero or heroine? In the existing literature, a hero or heroine is defined as one who is distinct from ordinary people (Gibbon & Gomes, 2003), an idealist person (Edward, 1979), who has successfully overcome the problems and great difficulties confronted in the past (Brodbelt & Wall, 1985), reflecting the emotions and values of his/her society (Brodbelt & Wall 1985; Sanchez, 1998a) embodiment of charisma (Weber, 2002). There is a criticism, however, that the concept of hero represents an elitist idea (Dağistanlı, 2007; Gibbon & Gomes, 2003).

Brodbelt and Wall (2005) suggest that historical conditions play a primary role in the occurrence of heroes. In this sense, the actions of heroes result from a complex and dynamic relationships between certain historical situations and the individual characters of heroes (Staats, Hupp, & Hagley, 2008). The public perception of hero might change from time to time and from society to society. In a study conducted by Resnick (2002) on American and Israeli Jewish educators, the author has shown that there is a clash between the separatists and modernists perspectives. For the separatists, heroes are so idealized persons and purified of any personal desire that no ordinary people are able to achieve. For the modernists, on the other hand, he-

roes are not flawless, but rather they identify characters who overcome flaws.

Most of the historical heroes are warriors (Gibbon 2002). Today, the concept of hero is more inclusive and includes people from science, technology, politics, administration, arts, literature and sports. However, studies indicated that both male and female adolescents are more likely to choose male heroes rather than females, and that sex and race are not affecting factor in the choice of heroes or heroines (Balswick, 1982). Sheridan (1968) studied the influence of the ideology and ideas of Mao as hero in everyday life behaviors of Chinese people.

Brodbelt and Wall (1985) indicated that the use of heroes and heroines in the American social studies textbooks is narrow. Teachers should use heroes with care (Hall, 2003). Singh and Lu (2003) suggest that "it is necessary to analyze them in a holistic manner by paying special attention to the interplay of both positive and negative traits." It is also important to evaluate the actions of the hero within the context of the hero's culture, time and society (Sanchez, 1998b). Although there are some limitations to the utilization of heroes as role models, this method can be very affective with well-prepared programs in values education.

Needless to say, each educational system has its own value basis. Teaching values within the school programs has long been recognized an important educational objective worldwide. In fact, the concept of education itself is a value-laden concept (Peters, 1966). Educational programs, methods and techniques, program contents, teachers' actions and words, class discussions and activities include certain value choices (Fraenkel, 1968; Yazıcı, 2007). Value education is particularly related to social studies. There is a conceptual connections between the objectives of social studies lessons and the General Objectives of Turkish National Educational (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] 1973, 2006). Moreover, the NCSS (National Council for the Social Studies) (2003) stated that the social studies is affective when it is value-laden.

The Basic Principles of the Turkish Education System include very strong value-oriented objectives, some of which are quite national in character. Teaching core values in schools is important part of current educational programs in Turkey, most notably in Social Studies and Turkish lessons. These programs include 20 core values that are placed within units: justice, valuing the dignity of family, independence, peace, scientificity, hard-working, solidarity, sensitivity, honesty, aesthetics, tolerance,

hospitality, freedom, valuing health, respect, love, responsibility, cleanliness, patriotism, and benevolence. By using textbooks, student study books and related teaching methods and techniques teachers are required to teach these values. Teaching of national and international heroes and characters is also included among the objectives of educational programs in Turkey (MEB, 1998).

This study explores the relationships between the frequency and identities of heroes as role models used in the social studies textbooks in teaching values and prospective teachers' preferences of heroes in Turkey. The heroes and the heroines were grouped and analyzed heroes and heroines in terms of their identity and character, sex, occupation or professional, nationality, and internationality. Such a study can help our understanding of the value preferences of Turkish educational system both official and unofficial ones.

Method

Sample

This paper describes findings based on two studies. The sample of the first one includes 4th, 5th, 6th, and 7th grades social studies textbooks and student study books*. The second one consists of 162 college students attending social studies and elementary education departments of a state university in Turkey.

Measures and Procedures

For the study 1 and study 2, the heroes and heroines found in the textbooks and the choice of students were classified according to their professionals or occupations, sex, and nationality or internationality character. In order to find out the frequency and identity of heroes and heroines, the social studies textbooks and student study books were studied. To be able to do so, all the characters found in the books were not included, but only the heroes and heroines used for the purpose of teaching a value were covered. The second study was conducted in classroom setting. The questionnaire sheet included 20 values. The participants were asked about their choice of heroes and heroines best identified with these values reporting their first, second, and third choice for each value. This study was carried out during the 2008-2009 educational year.

Results

Study 1

The heroes and heroines identified by students and textbooks were categorized according to their professionals and occupations. It was found that there were 38 heroes as role models in the textbooks to teach 20 values in current Social Studies Curricula. In terms of their occupation category, the highest ranked hero in the textbooks was in administration or governmental occupation (15 heroes), followed by science (7), literature (6), war (4), arts (3), religion (2), music (1). No hero was cited in economics, media, and sport.

38 heroes in a total 73 times were used in the textbooks. Atatürk was the most cited person in the textbooks. The founder of modern Turkey was used 29 times as role model for 12 values, followed by Fatih Sultan Mehmet, (4 times), Gazneli Mahmut (2 times), Ali Kuşçu (2 times), Biruni (2 times), Yunus Emre (2 times), and the other (each 1 time). The highest frequency was obtained in the value of scientificity (12 heroes), followed by hard-working (6 heroes), sensitivity (6 heroes), aesthetics (5 heroes), patriotism (5 heroes), peace (3 heroes), respect (3 heroes), benevolence (3 heroes), justice (2 heroes), tolerance (2 heroes), love (2 heroes), and the other values (1 time for each).

Study 2

The choice of teacher candidates attending at Tokat Gaziosmanpaşa University in 2008-2009 academic year, Faculty of Education, with respect to hero or heroines associated with 20 core values was also studied. Of the total 614 persons chosen, 494 were male and 94 were female; 441 were universal and 173 were local or national. These heroes and heroines were best known in science (80), religion (33), literature (74), economics (7), arts (7), media (132), music (58), war (21), government (132), and the other (12).

Since a great number of the total 614 heroes were chosen only one time, in the first three options for each value the highest ranked heroes were analyzed. 30 heroes were chosen, 24 of whom were male and 6 of whom were female. They were best known in science (5), religion (5), literature (74), economics (0), arts (1), media (5), music (3), war (0), sport (0), government (6) and the other (2). In terms of the identity of the heroes 8 different persons were chosen for 20 values, 6 were national (% 75) and 2 universal (% 25); 3 in religion, 3 in science, 1 in art and 1 in government.

* The textbooks and study books examined in this study are listed in the references

The relationship between prospective teachers' choice and textbooks with respect to heroes and heroines was also investigated. There was only 1 hero common to both sources. In the textbooks, the most widely used hero as role model was Atatürk, whereas the highest responses of teacher candidates were Atatürk and religious heroes. Findings showed that the overlapping frequency of heroes in textbooks and heroes of teacher candidates is very low. Of the total 38 persons identified in the textbooks, 97, 4 % was male and 2, 6 % was female. Teacher candidates' heroes were all male. In the textbooks there were 28 national heroes (% 73, 6) and 10 universal heroes (% 26, 4).

Discussion

Given the findings of this study, it can be said in general that social studies textbooks are sufficient in using heroes as role models in teaching values. Comparing the textbooks and students study books, it is seen that only one hero, Mustafa Kemal Atatürk, the founder of modern Turkey, was identified in both sources. In the textbooks, Atatürk was used as hero in teaching 12 values and in the students replies he was chosen for 7 values. In this regard, the findings of the study 1 and the study 2 seem coherent. This result is foreseeable because as Gibbon (2002) suggests, the founders of states are widely considered as heroes in every society. In another sense, this finding can also be considered as indicating the ideological and value basis of the Turkish education system. However, it is an interesting finding that the textbook did not use some widely known heroes in Turkish society, for example Mevlana, Mimar Sinan, Itri, and religious leaders such as Prophet Mohammed and Hz Omer, who were chosen for students for 8 values. On the other hand, of the 20 heroes mentioned by students, Atatürk was chosen for 8 values, and prophet Mohammed was chosen for 7 values in students' replies. Since religiosity level in Turkey is higher than most countries (Çarkoğlu & Kalaycıoğlu, 2009; Çarkoğlu & Toprak, 2000), a high rank identification of religious heroes by students is understandable. It is also an expected result why Atatürk was so frequently identified by student for core values. It is very interesting however that none of the heroes identified by students, other than Atatürk, was used in the textbooks. This finding can shed some light on the gap between the official and unofficial aspect of values education in the Turkish education system.

Considering the gender variable, our findings indicate that there is an uneven utilization of heroes and heroines in the textbooks. This result is similar to findings obtained in some other works conducted on gender discrimination in textbooks in Turkey (Tanrıöver, 2004). It is evident that a great majority of historical heroes are male. But there are many living heroines in modern societies widely known particularly in music, sport and arts etc. One way of motivating female students is to eliminate passive female models from the textbook, giving more spaces to successful female heroes (Bağlı & Esen, 2003). The textbooks studied by the researchers could do more justice by citing more female heroes and make contribution in the development of public perceptions toward women. Recently, having seen this problem, the ministry of education has made some changes in the textbooks by including more female heroes ("ders kitaplarında kadın", 2011).

Needless to say, there are some limitation to findings obtained here and our comments. Our study covers the social study textbooks. It is very likely that some other heroes are used in different textbooks. Yet, it is still an interesting difference that we have found between these two sources. This result can be considered evidence of the official and unofficial aspect of value basis of the Turkish education system. Further research on different textbooks and teachers actively working in public and private schools is needed. A striking observation we have made during the research is that prospective teachers have found it very difficult to identify a hero or heroine in many areas. The ministry of education and school administrators at every level can develop and distribute educational materials in order to obtain an effective use of heroes and heroines known in different areas.

References/Kaynakça

- Bağlı, M. T. ve Esen, Y. (2003). Ders kitapları için insan hakları ışığında yol gösterici bazı somut öneriler. M. T. Bağlı ve Y. Esen (Ed.), *İnsan haklarına duyarlı ders kitapları* içinde (s. 127-153). İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- Balswick, J. (1982). Heroes and heroines among American adolescents. *Sex Roles*, 8 (3), 243-249.
- Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. NJ: Prentice Hall.
- Brodbelt, S., & Wall, R.E. (1985). *An examination of the presentation of heroes and heroines in current (1974-1984) secondary level social studies textbooks*. Retrieved September 6, 2008, from www.eric.ed.gov (ERIC Reproduction Document No: ED 257726).
- Çarkoğlu A. ve Kalaycıoğlu, E. (2009). *Türkiye'de dindarlık: Uluslararası bir karşılaştırma*. <http://research.sabanci.edu.tr> adresinden 25 Aralık 2010 tarihinde edinilmiştir.

- Çarkoğlu A. ve Toprak B. (2000). *Türkiye'de din, toplum ve siyaset*. İstanbul: TESEV Yayınları.
- Dağstanlı, M. A. (2007). *Sizin kahramanınız kim?* İstanbul: NTV Yayınları.
- Ders kitaplarında kadın kahraman dönemi. (2011). *Star Gazetesi*, 06 Mart 2011. www.stargazete.com/guncel/ders-kitabinda-kadin-kahraman-donemi-335402.htm adresinden 06 Mart 2011 tarihinde edinilmiştir.
- Doğanay, A. (2006). Değerler eğitimi. C. Öztürk (Ed.), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi* içinde (s. 223-256). Ankara: Pe-gemA Yayıncılık.
- Dökmen, Ü. (1984). Grimm ve Türk halk masallarındaki davranış modellerinin operant şartlanma ve denetim odağı açısından incelenmesi. <http://www.education.ankara.edu.tr/ebfdergi/pdf/1984-17-1-2/185-209.pdf> adresinden 15 Aralık 2010 tarihinde edinilmiştir.
- Edwards, S. (1979). Political heroes and political education. *North American Review*, 264 (1), 8-13.
- Fraenkel, J. R. (1968). *Teaching strategies for value education in social studies: A theoretical position*. Retrieved October 8, 2007, from www.eric.ed.gov (ERIC Document Reproduction No: ED 44320).
- Gibbon, H. P., & Gomes, J. P. (2003). *A call to heroism: Renewing America's vision of greatness*. Cambridge: Grove Press.
- Gibbon, P. H. (2002). *Heroes for our age: How heroes can elevate students' lives*. Retrieved September 6, 2008, from http://www.aft.org/pubs-reports/american_educator/winter2002/Heroes.html
- Hall, D. (2003). *Childhood heroes- lesson plan*. Retrieved September 6, 2008, from <http://hti.math.uh.edu/curriculum/units/2003/03/03.03.04.php>
- Herken, H. ve Özkan, İ. (1998). Sigara ve sosyal öğrenme. *Genel Tıp Dergisi*, 8, 45-47.
- Kymlicka, W. (2004). *Çağdaş siyaset felsefesine giriş*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- McCrary, J. H. (1999). *Children's heroes and heroines: Developing values manifested through artwork*. Retrieved November 11, 2008, from www.eric.ed.gov (ERIC Document Reproduction No: ED 437390).
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB). (1973). Türk millî eğitim sisteminin genel yapısı. *Millî Eğitim Temel Kanunu*, 2 (1).
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB). (1998, Nisan). İlköğretim okulu sosyal bilgiler dersi öğretim programı. *Tebliğler Dergisi*, 2487.
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB). (2006). *İlköğretim okulu sosyal bilgiler dersi 6. sınıf öğretim programı ve kılavuzu*. Ankara: Yazar.
- National Council for the Social Studies (NCSS). (2003). Etkili bir sosyal bilgiler öğretimi ve öğrenimi düşüncesi (çev. S. Yazıcı). *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1 (6), 427-439.
- Peters, R. S. (1966). *Ethics and education*. London: Allen & Unwin.
- Resnick, D. (2002). The role of heroes in Jewish education. *Religious Education*, 97 (2), 108-123.
- Ryan, K., & Linkona, T. (1992). Character development: The challenge and the model. In K. Ryan & T. Linkona (Eds.), *Character development in schools and beyond* (pp. 3-27). Washington: The Council for Research in Values and Philosophy.
- Sanchez, T. R. (1998a). *Heroes, values, and transcending time using trade books to teach values*. Retrieved October 8, 2007, from www.eric.ed.gov (ERIC Document Reproduction No: ED 426 923).
- Sanchez, T. R. (1998b). *Using stories about heroes to teach values*. Retrieved October 8, 2007, from www.ericfacility.net/eric-digests/ed424190.html.
- Singh, M., & Lu, M. (2003). *Exploring the function of heroes and heroines in children's literature*. Retrieved October 8, 2007 from www.eric.ed.gov (ERIC Document Reproduction No: ED 477609).
- Sheridan, M. (1968). The emulation of heroes. *The China Quarterly*, 33, 47-72
- Staats, S., Hupp, J. M., & Hagley, A. M. (2008). Honesty and heroes: A positive psychology view of heroism and academic honesty. *The Journal of Psychology*, 142, 357-372.
- Tanrıöver, H. U. (2004). Gender discrimination in textbooks. In D. T. Ceylan & G. Irzak (Eds.), *Human rights issues in textbooks: The Turkish case* (pp. 193-209). İstanbul: The History Foundation of Turkey.
- Titus, D. N. (1994). *Value education in American secondary schools*. Retrieved October 8, 2007, from www.eric.ed.gov (ERIC Document Reproduction No: ED 381423).
- Weber, M. (2002). *The Protestant ethic and spirit of capitalism*. New York: Penguin Books.
- Yazıcı, S. (2007). Değerler eğitimi. *Çocuk Çocuk Dergisi*, 66 (11), 48-51.

İncelenen Ders ve Çalışma Kitapları/The Textbooks and Study Books Examined in the Study

- Kolukisa, E. A., Oruç, Ş., Akbaba, B. ve Dündar, H. (2007a). *İlköğretim sosyal bilgiler 4 ders kitabı*. Ankara: A Yayıncılık.
- Kolukisa, E. A., Oruç, Ş., Akbaba, B. ve Dündar, H. (2007b). *İlköğretim sosyal bilgiler 4 öğrenci çalışma kitabı*. Ankara: A Yayıncılık.
- Öztürk, C., Karabacak, Z., Öğrenir, L., Dayı, F., Baştürk, K., Ersoy, K. ve Günday, İ. (2007a). *İlköğretim sosyal bilgiler 5 ders kitabı*. İzmir: Sürat Yayınları.
- Öztürk, C., Karabacak, Z., Öğrenir, L., Dayı, F., Baştürk, K., Ersoy, K. ve Günday, İ. (2007b). *İlköğretim sosyal bilgiler 5 öğrenci çalışma kitabı*. İzmir: Sürat Yayınları.
- Kolukisa, E. A., Tokcan, H. ve Akbaba, B. (2007a). *İlköğretim sosyal bilgiler 6 ders kitabı*. Ankara: A Yayınları.
- Kolukisa, E. A., Tokcan, H. ve Akbaba, B. (2007b). *İlköğretim sosyal bilgiler 6 öğrenci çalışma kitabı*. Ankara: A Yayınları.
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB). (2007a). *İlköğretim sosyal bilgiler 7 ders kitabı*. İstanbul: Doğan Yayıncılık.
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB). (2007b). *İlköğretim sosyal bilgiler 7 öğrenci çalışma kitabı*. İstanbul: Doğan Yayıncılık.